

ЗАТВЕРДЖУЮ

ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»,

Олег ТОДОРЧАК
«23» 2024 р.

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Ващак Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», поданої на здобуття ступеня доктора філософії про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» 02 грудня 2020 р. (протокол № 3)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від 22 квітня 2024 року

ПРИСУТНІ:

Зав. кафедрою, д.ю.н., професор Є.О. Харитонов;
д.ю.н., професори: І.В. Давидова, О.І. Сафончик;
к.ю.н., професор: О.М. Калітенко;
к.ю.н., доценти: І.Г. Бабиш, О.М. Берназ-Лукавецька, К.М. Глиняна,
С.В. Завальнюк, В.М. Зубар, Ю.В. Кривенко, М.В. Матійко, О.С. Омельчук,
В.О. Токарева, В.Г. Павлова;
аспіранти: В.А. Ващак;
лаборант: А.О. Сурник.

На засіданні присутні 3 доктори юридичних наук та 11 кандидатів юридичних наук – фахівці за профілем поданої на розгляд дисертації.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Ващак Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», поданого на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь Ващак В.А. про результати проведеного ним дисертаційного дослідження.

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що сучасний світ переживає період глибоких трансформацій, які в основному є глобалізаційними та інтеграційними за своєю сутністю. Ці процеси включають в себе зарегульованість та обмеження автономії інтернету, а також посилення ролі національних і міжнародних регуляторів у контролі за цифровим простором. Саме ця ситуація вимагає уваги та подальшого дослідження концепції саморегулювання цивільних відносин в інтернеті для балансування регулювання суспільних відносин.

На жаль, в українській правовій науці практично відсутні докладні дослідження саморегулювання цивільних відносин та, зокрема, його застосування в контексті глобалізованого цифрового середовища. Ця тема залишається практично невивченою в контексті національного законодавства та сучасних викликів віртуального середовища.

Інтернет став справжньою глобальною платформою і його функціонування вимагає дотримання загальних стандартів, особливо в аспекті захисту прав і свобод користувачів, а також контролю за розповсюдженням шкідливого контенту. Є необхідність визначення де саморегулювання може бути необмеженим, а де його треба контролювати.

Варто відзначити, що саме саморегулювання має здатність обмежити гегемонію централізованого управління, запобігаючи проявам авторитаризму. Забезпечуючи участь громадськості в прийнятті рішень та формуванні норм, саморегулювання може стати інструментом безпосередньої демократії в цифровому середовищі. Незважаючи на деякий скептицизм і постійну критику саморегулювання, саме воно здатне швидко реагувати на зміни в суспільних відносинах та нові виклики в цифровому середовищі. Враховуючи темпи технологічного розвитку та поширення інтернету, тільки саморегулювання може надати засоби для вчасного адаптування та реагування на зміни.

Отже, тема саморегулювання цивільних відносин в інтернеті вкрай важлива та актуальна для наукового дослідження в українській правовій науці. Вона вимагає подальшого дослідження не тільки науковцями-цивілістами, але і з погляду загальнотеоретичної юриспруденції, конституційного права, політології та інших галузей. Аналіз саморегулювання цивільних відносин в інтернеті може сприяти розвитку та впровадженню нових методів регулювання в цифровому середовищі, де важливо зберегти баланс між свободою та відповідальністю користувачів. Додатково, розгляд саморегулювання має велике значення для правознавчої дискусії щодо викликів інтернет-розвитку. Поширення блокчейн-технологій та штучного інтелекту у сучасному світі вимагає розуміння та вивчення їх впливу на процес саморегулювання в інтернеті. Ці технології можуть значно змінити способи саморегулювання та контролю в цифровому просторі.

Змістовне та ефективне саморегулювання дає можливість швидко адаптуватися до прискореного технічного прогресу в усьому світі. До загальних

переваг саморегуляції можна віднести ефективність, гнучкість, збільшення стимулів для дотримання встановлених норм та зменшення витрат. Саморегулювання є особливо гармонійним в інтернет-сфері, оскільки відображає інтернет як глобальну, по суті, приватну й децентралізовану мережу зв'язку.

Є необхідність подальшого вивчення саморегулювання не тільки в межах діяльності саморегулювальних організацій, а і як регулятора цивільних відносин у тих сферах, де запровадження такого інструменту буде ефективним та обґрунтованим. У межах дослідження для ілюстрації механізму роботи саморегулювання пропонується використати ідеальні умови для нього умови – інтернет-сферу. Результати наукової розвідки в подальшому можна використовувати для розробки проектів нормативно-правових актів, які зможуть подолати існуючі в українському законодавстві недоліки та розвантажити сферу урядового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної програми кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є повне та всебічне дослідження поняття саморегулювання та його здатності бути регулятором цивільних відносин в інтернеті, вироблення рекомендацій щодо застосування саморегулювання в українському та світовому правовому просторі.

Для досягнення зазначеної мети поставлено наступні **завдання**:

- обґрунтувати необхідність розвитку саморегулювання, продемонструвати його ефективність на реальних прикладах в інтернет-сфері;
- здійснити аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел, щодо основних аспектів теми, а саме, стосовно визначень понять, ілюстрації висвітлюваних проблем;
- розглянути історичний розвиток поняття саморегулювання та його роль в сучасних цивільних відносинах в інтернеті;
- визначити поняття та ознаки, види саморегулювання, виділити основні підходи до розуміння;
- проаналізувати проблеми, які виникають у процесі саморегулювання, визначити їх природу та запропонувати можливі шляхи вирішення;

- проаналізувати особливості саморегулювання в світі і визначити його вплив на суспільні відносини;
- вивчити сучасні приклади саморегулювання в конкретних сферах інтернет-діяльності для виділення успішних практик та виявлення проблемних аспектів;
- описати окремі можливі сценарії еволюції саморегулювання, його вплив на цивільне право загалом.

Об'єктом дослідження є процес, який виникає внаслідок застосування саморегулювання до цивільних відносин в інтернеті.

Предметом дослідження є цивільно-правова характеристика саморегулювання цивільних відносин в інтернеті.

Методи дослідження. За основу дослідження взято використання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, враховуючи специфіку мети, завдань і особливостей об'єкта та предмета наукової роботи. У першу чергу, методологічну основу роботи складає діалектичний метод, який використовується для вивчення розвитку саморегулювання цивільних відносин в інтернеті в контексті сучасного динамічного суспільного та технологічного середовища. Даний метод дозволяє розкрити внутрішні суперечності і протиріччя у процесі розвитку саморегулювання та визначити ключові тенденції та фактори, що впливають на цей процес. Діалектичний метод використовується для аналізу та розуміння розвитку саморегулювання офлайн та онлайн, виявлення причин та наслідків його змін у зв'язку із суспільними, культурними, економічними та технологічними трансформаціями, вивчення саморегулювання як джерела права (підрозділи 1.2, 2.1).

Діалектичний підхід допомагає аналізувати протиріччя між потребою в ефективному саморегулюванні в інтернеті та можливими обмеженнями або проблемами, що виникають при його впровадженні. Він також розглядає взаємодію між протилежностями, такими як інновація та безпека, глобалізація та національний контроль, свобода та відповідальність. Крім того, діалектичний метод застосовується для аналізу впливу розвитку інтернету, законодавства, економіки та суспільних цінностей на саморегулювання. Він допомагає розкрити взаємозв'язки між цими факторами та їх вплив на формування сучасних парадигм саморегулювання в інтернеті (підрозділ 3.1).

Метод структурного аналізу використовується для дослідження та розуміння взаємодій, процесів та елементів, пов'язаних із саморегулюванням в інтернет-сфері (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2), впливу економічного розвитку на саморегулювання, аналізу різних галузей та контекстів, включаючи політику, медицину і інформаційні технології (підрозділ 2.2).

Передбачається використання історико-правового методу, за допомогою якого проаналізовано особливості формування концепту саморегулювання цивільних відносин з початку його виникнення на рівні звичаєвого права до функціонування в інтернеті (підрозділ 2.1). Порівняльно-правовий метод надав змогу порівняти різні підходи до розуміння саморегулювання та їх еволюцію у вітчизняній та зарубіжній науці та практиці (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3). Формально-логічний метод використаний при визначенні ознак саморегулювання як джерела права, як регулятора цивільних відносин офлайн

та онлайн, визначення особливостей локусу саморегулювання (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1, 3.2). З використанням формально-юридичного методу надано визначення поняття саморегулювання цивільних відносин, локусу саморегулювання (підрозділ 2.3), правил користування веб-ресурсами та їх складових (підрозділ 3.2). Теоретико-прогностичний метод дозволяє припустити можливий вектор розвитку наукових досліджень концепту саморегулювання. Розглядаються особливості саморегулювання в онлайн-середовищі та його роль у вирішенні сучасних суспільних і юридичних проблем в технологічному середовищі, включаючи нові технології, такі як блокчейн та штучний інтелект (підрозділ 3.3).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних вчених щодо вивчення проблем саморегулювання в галузі загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, господарського права, ІТ-права. Серед вчених, наукові погляди щодо саморегулювання яких мали значний вплив на поточне дослідження, варто виділити Погрібного С.О., Гончаренко О.М., Васильєва В.В.

Нормативною основою дослідження є Цивільний кодекс України, інші нормативно-правові акти України, окремих зарубіжних країн, наддержавних утворень.

Емпірична база дослідження включає аналіз конкретних норм саморегулювання інтернет-платформ, соціальних мереж, статистичних даних щодо цивільних відносин в інтернеті, історичні дані та інші фактичні матеріали, які використовуються для підтвердження і підсилення теоретичних висновків дослідження саморегулювання в інтернеті.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі вперше на рівні дисертаційного дослідження розглядається саморегулювання в межах цивільного права як окремий вид регулювання в мережі інтернет.

Як наслідок наукової роботи було отримано наступні результати, які мають наукову новизну:

вперше:

- здійснено аналіз волонтерської діяльності та її саморегулювних аспектів в онлайн сфері та в офлайн-діяльності. Зроблено висновок про те, що волонтерство є важливою частиною дослідження саморегулювання як складного та актуального правового явища в сучасному праві, надано визначення саморегулювання волонтерської діяльності, визначено рівні саморегулювання волонтерської діяльності, надано авторські визначення онлайн-волонтерству та офлайн-волонтерству, виокремлено цілі саморегулювання волонтерської діяльності;
- здійснено комплексний аналіз на конкретних прикладах історичного розвитку саморегулювання саме цивільних відносин в Україні та в світі, виокремлено ознаки еволюції саморегулювання;
- надано визначення поняттю саморегулювання цивільних відносин в інтернеті, виокремлено його ознаки в онлайн-сфері;
- здійснено порівняльний аналіз стану розвитку саморегулювання в зарубіжних країнах в сферах, де використовуються ІТ-технології, та в

сферах, де їх використання обмежено, зроблено висновок про особливості функціонування саморегулювання залежно від сфери застосування;

- введено до правової науки поняття "локус саморегулювання", надано його визначення, проаналізовано ознаки як на загальному рівні, так і в інтернеті;
- визначено правила користування веб-ресурсами як норми саморегулювання, надано визначення поняття правил користування веб-ресурсами, виокремлено їх види та детально проаналізовано на конкретних прикладах;
- здійснено авторський аналіз метавсесвіту, окремих видів криптовалют, штучного інтелекту як векторів подальшого розвитку саморегулювання цивільних відносин в інтернеті

удосконалено:

- поняття права, з урахуванням саморегулювання як джерела права. З цієї точки зору, право визначено як сукупність норм, які формуються суб'єктами нормотворення та санкціонуються ними або іншими уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин.
- класифікацію видів саморегулювання;
- визначення поняття саморегулювання цивільних відносин, виокремлення його ознак;
- розуміння етапів саморегулювання: подання на розгляд, ідентифікації проблеми, прийняття рішення, впровадження та оцінки, надана детальніша їх характеристика;
- розмежування поняття самоорганізації та саморегулювання на прикладі волонтерської діяльності в інтернеті. Визначено, що саморегулювання визначає, як система функціонує і взаємодіє з іншими частинами, а самоорганізація вказує на здатність системи або групи людей об'єднуватися та встановлювати власні структури та правила без зовнішнього втручання;
- підходи до розуміння віртуальної власності, NFT та онлайн-ігор як прикладів саморегулювання в інтернеті;

дістало подальшого розвитку:

- теза про аспект легітимації права, що є важливим при розгляді саморегулювання. Якщо саморегулювання отримує легітимацію та визнання соціальним співтовариством, яке включає різні зацікавлені сторони, то це може забезпечити дієвість його механізму та взаємодії з іншими правовими інструментами;
- концепція метамодерну в праві. Зазначено, що метамодерн, як нова система поглядів та практик, також може відображати ідеї саморегулювання. Саморегулювання може виступати як новий шлях у правовій сфері, що дає змогу виходити за межі традиційних форм регулювання та впроваджувати інноваційні підходи до контролю та управління суспільними процесами;
- положення про онлайн-вирішення спорів як способу забезпечення функціонування норм саморегулювання;

- тези про самозахист прав користувачів в інтернеті, виокремлено вплив самозахисту на ефективність саморегулювання в онлайн-сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, які сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження здатності саморегулювання бути ефективним та автономним регулятором суспільних відносин, можливості визначення саморегулювання як ознаки цивільного права, що відкриває нові горизонти для подальших досліджень саморегулювання та його дії в приватноправовому просторі;
- правотворчій діяльності – при підготовці змін і доповнень до чинного законодавства України, розробки єдиного нормативно-правового акта у сфері саморегулювання, для розробки та вдосконалення норм саморегулювання в інтернеті;
- правозастосовній діяльності – для аналізу ефективності норм саморегулювання, як рекомендації для використання саморегулювання в інтернеті, для удосконалення практики вирішення спорів онлайн;
- навчальному процесі – для розробки навчальних курсів та навчальних матеріалів, наукових робіт з дисциплін: “Загальна теорія держави та права”, “Цивільне право”, “Цивільне процесуальне право”, “ІТ-право” “Господарське право”, “Господарське процесуальне право” у вищих навчальних закладах, закладах післядипломної освіти.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження підготовлено і обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати дисертаційного дослідження були викладені на наукових, науково-практичних конференціях, інших наукових заходах, а саме: Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19» (м. Одеса, 23 квітня 2020 р.), у Всеукраїнському круглому столі «Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України: проблеми практичної реалізації» (м. Одеса, 25 лютого 2021 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодіфікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи» (м. Одеса, 25 червня 2021 р.), Всеукраїнському науковому круглому столі «Цивілістичні проблеми інформаційної безпеки в умовах COVID-19» (м. Одеса, 21 червня 2021 р.), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права», (м. Одеса, 25 лютого 2022 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Приватне право в умовах війни», (м. Одеса, 15 листопада 2022 р.), XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна цивілістика: Тенденції розвитку права під час воєнного стану» (м. Одеса, 21 квітня 2023 р.), Міжнародній науково-практичній конференції Міжнародної науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати, положення та пропозиції дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 3 статтях, опублікованих у науковому фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України та 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (236 найменування) та додатку. Загальний обсяг дисертації складає 227 сторінки, з яких основний зміст – 194 сторінка.

По закінченню доповіді Вашака В.А. присутніми поставлені такі запитання:

Давидова І.В. Як саморегулювання та самоорганізація пов'язані між собою?

Відповідь Ващака В.А. Саморегулювання та самоорганізація є важливими концепціями в системних науках і взаємопов'язані між собою. Самоорганізація передбачає виникнення порядку та структури в системі за рахунок взаємодії між її складовими елементами без зовнішнього втручання. З іншого боку, саморегуляція означає здатність системи контролювати та модифікувати свої внутрішні процеси для досягнення певних цілей або забезпечення стабільності у змінних умовах. Хоча ці поняття мають відмінні аспекти, вони взаємопов'язані: саморегуляція може сприяти самоорганізації, допомагаючи системі адаптуватися до змін у середовищі та підтримувати стабільність, тоді як самоорганізація може створювати умови для більш ефективної саморегуляції, створюючи внутрішні структури та взаємозв'язки, які сприяють управлінню системою. Таким чином, вони спільно впливають на функціонування системи та її здатність до адаптації та самоорганізації в змінних умовах.

Матійко М.В. Поясніть, будь ласка, чим обґрунтовується визначення поняття саморегулювання цивільних відносин?

Відповідь Ващака В.А. Саморегулювання цивільних відносин передбачає упорядкування цивільних відносин через створення суб'єктами саморегулювання власних норм, при цьому забезпечуючи здатність самостійно гарантувати виконання цих норм. Ця дефініція має важливе значення з двох причин. По-перше, вона розрізняє саморегулювання цивільних відносин як правове регулювання від неправового. По-друге, вона підкреслює ключовий аспект саморегулювання цивільних відносин як правового регулювання - здатність забезпечити виконання встановлених норм. Для успішного функціонування саморегулювання ця можливість є вирішальною, оскільки без неї воно втрачає сенс.

Калітенко О.М. Чим пояснюється вибір використаної методологічної основи дисертаційного дослідження?

Відповідь Ващака В.А.: Вибір напрямків та підходів дослідження визначений новаторським характером відносин, що підлягають аналізу, а також недостатньою організованістю існуючих наукових досліджень та проблемами, які виникають у правозастосовній практиці щодо саморегулювання цивільних відносин у інтернеті. Цей вибір також обумовлений необхідністю вирішення

викликів, пов'язаних зі швидким розвитком технологій та появою нових форм взаємодії в інтернет-середовищі. Дослідження спрямоване на вдосконалення наукового розуміння та практичного застосування концепцій саморегулювання у цивільному праві.

Харитонов Є.О. Яку роль відіграють правила користування веб-ресурсами у саморегулюванні онлайн-середовища?

Відповідь Ващака В.А. Правила користування веб-ресурсами відіграють важливу роль у саморегулюванні онлайн-середовища, оскільки вони встановлюють основні норми поведінки для користувачів та операторів цих ресурсів. Ці правила визначають права та обов'язки користувачів, вимоги до контенту, процедури розгляду скарг та конфліктів, а також механізми захисту приватності та безпеки. Вони сприяють створенню безпечного та зручного середовища для користувачів, допомагаючи уникнути конфліктів, порушень та зловживань. Крім того, правила користування веб-ресурсами можуть включати в себе вимоги щодо дотримання авторських прав, правил поведінки відносно спільнот та використання відповідних сервісів. Таким чином, вони створюють основу для ефективного саморегулювання в онлайн-середовищі, сприяючи збалансованому взаємодії між учасниками та забезпечуючи відповідність правилам та цінностям, що прийняті в даній спільноті.

Після відповідей на запитання виступила **науковий керівник** – доцент кафедри цивільного права, к.ю.н., доцент *Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна*.

Науковий керівник зазначила, що в цілому Ващак В.А. вдалося повністю виконати поставлені завдання досліджені завдяки використанню сукупності загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичного методу, методу структурного аналізу, історико-правового методу, порівняльно-правового методу, формально-логічного методу, теоретико-прогностичного методу. Всі зазначені методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дало змогу дисертанту отримати достовірні й об'єктивні результати дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів у дослідженні саморегулювання цивільних відносин в інтернеті виражається у введенні нових понять, які до цього часу не були систематично розглянуті на рівні дисертаційного дослідження. Зокрема, вперше досліджено саморегулювання волонтерської діяльності в онлайн та офлайн сферах, що дає можливість розглядати його як складне правове явище, а також проведено комплексний аналіз історичного розвитку саморегулювання цивільних відносин. Автор в роботі також вперше вводить поняття "локус саморегулювання" та розглядає його ознаки, а також удосконалює класифікацію саморегулювання та розуміння етапів його функціонування. Додатково, розроблені підходи до розуміння віртуальної власності та онлайн-ігор як прикладів саморегулювання в інтернеті, що сприяє подальшому розвитку цієї галузі наукових досліджень. Таким чином, дослідження вносить важливий вклад у розуміння та розвиток правового регулювання цивільних відносин у цифрову епоху, відкриваючи нові перспективи для подальших досліджень та інноваційних підходів до управління цивільним правом в інтернеті.

Дисертація пройшла належну апробацію шляхом публікації її основних положень у фахових виданнях, в тому числі в зарубіжних, та повідомленням про результати дисертаційного дослідження на наукових конференціях, а також неодноразово обговорювалась на засіданнях кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Ващак В.А. повністю виконав індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план. У процесі роботи з підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи Ващак В.А. проявив себе як наполегливий здібний та вдумливий дослідник. На належному рівні та своєчасно виконував індивідуальний навчальний план, має високі оцінки.

Науковим керівником зазначено, що дисертація Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендоване до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

В ОБГОВОРЕННІ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

Доктор юридичних наук, професор Харитонов Є.О. відзначив, що актуальність роботи не викликає сумнівів та продиктована сучасним станом вітчизняної науки. Дисертаційне дослідження щодо саморегулювання цивільних відносин в інтернеті має теоретичне та практичне значення. В роботі зроблено обґрунтовані висновки, слушні пропозиції та рекомендації. Разом з тим у роботі слід було б додати більше посилань на наукові роботи кафедри, розглянути саморегулювання як концепт. В цілому робота Ващака В.А. на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті» відповідає встановленим вимогам, виконана на достатньо високому науковому рівні та може бути рекомендована до захисту.

Доктор юридичних наук, професор Давидова І.В. відзначила, що обрана тема дослідження є актуальною, матеріал викладено цікаво та відповідно до встановлених вимог. Основні положення дисертації відображені у достатній кількості публікацій. Також було зазначено, текст містить багато загальних тверджень, але недостатньо конкретних прикладів, які б ілюстрували ці твердження. Наприклад, автор стверджує, що саморегулювання в індустрії онлайн-ігор сприяє вирішенню проблем, таких як залежність від ігор, кіберзалякування та вплив неприйняттого контенту. Однак, автор не наводить жодних конкретних прикладів того, як саме саморегулювання допомагає вирішити ці проблеми. Давидова І.В. зробила висновок, що дисертація Ващака В.А. на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Калітенко О.М. підкреслила актуальність теми, значущість проблематики для теорії та практики, вдалу архітектуру роботи, правильне розкриття питань, вказаних у роботі, повне досягнення мети та завдань дослідження; звернула окрему увагу на

необхідності корекції структури роботи в логічній послідовності. Вважає, що робота Ващака В.А. на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», може бути рекомендована до публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Матійко М.В. зазначив, що дисертаційне дослідження є вагомим внеском у науку цивільного права. Високий науковий рівень роботи, актуальність та новаторство підходів свідчать про значний прогрес у розумінні особливостей саморегулювання. Ця робота відкриває нові перспективи для подальших досліджень та розвитку правового регулювання в інтернеті, що робить її важливим кроком у напрямку формування сучасного цивільного права, адаптованого до вимог цифрової епохи. Вказав на окремі дискусійні питання, які носять рекомендаційний характер. Вважає, що дисертація Ващака В.А. на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам і може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Омельчук О.С. зазначив, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем, саморегулювання цивільних відносин в інтернеті. Подана робота має високий науковий рівень дослідження, актуальність, повноту висновків. Рекомендував додати більше позитивних прикладів волонтерської допомоги військовим. Дисертація Ващака В.А. на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам і може бути рекомендована до разового публічного захисту у спеціалізованій вченій раді.

Підсумовуючи виступи, *д.ю.н., професор, зав. кафедри цивільного права Харитонов Є.О.* зазначив, що дисертаційне дослідження Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Постанови КМУ від 12.01.2022 р. №44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

УХВАЛИЛИ:

Затвердити такий висновок щодо дисертації Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті»:

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації
Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання
цивільних відносин в інтернеті», поданої на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Тема дисертації схвалена та затверджена на засіданні кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 4 від 30 жовтня 2020 року) та рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 2 грудня 2020 року).

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасне суспільство переживає період інтенсивних технологічних змін та трансформацій, де інтернет грає центральну роль у розвитку економіки, правового простору та соціальних відносин. Специфічна особливість цього епохального переходу полягає у зростаючій важливості саморегулювання як механізму впливу на цивільні відносини. Дослідження саморегулювання цивільних відносин у середовищі інтернету виявилось надзвичайно важливим та актуальним завданням. Воно відкриває нові перспективи для розуміння та використання саморегулювання як джерела права та засобу соціального регулювання, сприяючи більшій ефективності та гнучкості вирішення сучасних соціальних та правових проблем в умовах швидкого технологічного розвитку.

Сучасний світ переживає період глибоких трансформацій, які в основному є глобалізаційними та інтеграційними за своєю сутністю. Ці процеси включають в себе зарегульованість та обмеження автономії інтернету, а також посилення ролі національних і міжнародних регуляторів у контролі за цифровим простором. Саме ця ситуація вимагає уваги та подальшого дослідження концепції саморегулювання цивільних відносин в інтернеті для розвитку саморегулювання для балансування регулювання суспільних відносин.

На жаль, в українській правовій науці практично відсутні докладні дослідження саморегулювання цивільних відносин та, зокрема, його застосування в контексті глобалізованого цифрового середовища. Ця тема залишається практично невивченою в контексті національного законодавства та сучасних викликів віртуального середовища.

Інтернет став справжньою глобальною платформою, і його функціонування вимагає дотримання загальних стандартів, особливо в аспекті захисту прав і свобод користувачів, а також контролю за розповсюдженням шкідливого контенту. Є необхідність визначення де саморегулювання може бути необмеженим, а де його треба контролювати.

Варто відзначити, що саме саморегулювання має здатність обмежити гегемонію централізованого управління, запобігаючи проявам авторитаризму. Забезпечуючи участь громадськості в прийнятті рішень та формуванні норм, саморегулювання може стати інструментом безпосередньої демократії в цифровому середовищі. Незважаючи на деякий скептицизм і постійну критику саморегулювання, саме воно здатне швидко реагувати на зміни в суспільних

відносинах та нові виклики в цифровому середовищі. Враховуючи темпи технологічного розвитку та поширення інтернету, тільки саморегулювання може надати засоби для вчасного адаптування та реагування на зміни.

Отже, тема саморегулювання цивільних відносин в інтернеті вкрай важлива та актуальна для наукового дослідження в українській правовій науці. Вона вимагає подальшого дослідження не тільки науковцями-цивілістами, але і з погляду загальнотеоретичної юриспруденції, конституційного права, політології та інших галузей. Аналіз саморегулювання цивільних відносин в інтернеті може сприяти розвитку та впровадженню нових методів регулювання в цифровому середовищі, де важливо зберегти баланс між свободою та відповідальністю користувачів. Додатково, розгляд саморегулювання має велике значення для правознавчої дискусії щодо викликів інтернет-розвитку. Поширення блокчейн-технологій та штучного інтелекту у сучасному світі вимагає розуміння та вивчення їх впливу на процес саморегулювання в інтернеті. Ці технології можуть значно змінити способи саморегулювання та контролю в цифровому просторі.

Змістовне та ефективне саморегулювання дає можливість швидко адаптуватися до прискореного технічного прогресу в усьому світі. До загальних переваг саморегуляції можна віднести ефективність, гнучкість, збільшення стимулів для дотримання встановлених норм та зменшення витрат. Саморегулювання є особливо гармонійним в інтернет-сфері, оскільки відображає сам інтернет як глобальну, по суті, приватну й децентралізовану мережу зв'язку.

Є необхідність подальшого вивчення саморегулювання не тільки в межах діяльності саморегулюваних організацій, а і як регулятора цивільних відносин у тих сферах, де запровадження такого інструменту буде ефективним та обґрунтованим. У межах дослідження для ілюстрації механізму роботи саморегулювання пропонується використати ідеальні умови для нього умови – інтернет-сферу. Результати наукової розвідки в подальшому можна використовувати для розробки проектів нормативно-правових актів, які зможуть подолати існуючі в українському законодавстві недоліки та розвантажити сферу урядового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної програми кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивілістичний вимір інтеграційного розвитку України» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016–2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842), а також відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Проблеми реалізації і захисту цивільних прав та інтересів з погляду антропологічного підходу в цифрову еру» на 2021-2025 рр., як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя людини у

людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 рр. (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є повне та всебічне дослідження поняття саморегулювання та його здатності бути регулятором цивільних відносин в інтернеті, вироблення рекомендацій щодо застосування саморегулювання в українському та світовому правовому просторі.

Для досягнення зазначеної мети поставлено наступні **завдання**:

- обґрунтувати необхідність розвитку саморегулювання, продемонструвати його ефективність на реальних прикладах в інтернет-сфері;
- здійснити аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел, щодо основних аспектів теми, а саме, стосовно визначень понять, ілюстрації висвітлюваних проблем;
- розглянути історичний розвиток поняття саморегулювання та його роль в сучасних цивільних відносинах в інтернеті;
- визначити поняття та ознаки, види саморегулювання, виділити основні підходи до розуміння;
- проаналізувати проблеми, які виникають у процесі саморегулювання, визначити їх природу та запропонувати можливі шляхи вирішення;
- проаналізувати особливості саморегулювання в світі і визначити його вплив на суспільні відносини;
- вивчити сучасні приклади саморегулювання в конкретних сферах інтернет-діяльності для виділення успішних практик та виявлення проблемних аспектів;
- описати окремі можливі сценарії еволюції саморегулювання, його вплив на цивільне право загалом.

Об'єктом дослідження є процес, який виникає внаслідок застосування саморегулювання до цивільних відносин в інтернеті.

Предметом дослідження є цивільно-правова характеристика саморегулювання цивільних відносин в інтернеті.

Методи дослідження. За основу дослідження взято використання загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, ураховуючи специфіку мети, завдань і особливостей об'єкта та предмета наукової роботи. У першу чергу, методологічну основу роботи складає діалектичний метод, який використовується для вивчення розвитку саморегулювання цивільних відносин в інтернеті в контексті сучасного динамічного суспільного та технологічного середовища. Даний метод дозволяє розкрити внутрішні суперечності і протиріччя у процесі розвитку саморегулювання та визначити ключові тенденції та фактори, що впливають на цей процес. Діалектичний метод використовується для аналізу та розуміння розвитку саморегулювання офлайн та онлайн, виявлення причин та наслідків його змін у зв'язку із суспільними, культурними, економічними та технологічними трансформаціями, вивчення саморегулювання як джерела права (підрозділи 1.2, 2.1).

Діалектичний підхід допомагає аналізувати протиріччя між потребою в ефективному саморегулюванні в інтернеті та можливими обмеженнями або проблемами, що виникають при його впровадженні. Він також розглядає взаємодію між протилежностями, такими як інновація та безпека, глобалізація

та національний контроль, свобода та відповідальність. Крім того, діалектичний метод застосовується для аналізу впливу розвитку інтернету, законодавства, економіки та суспільних цінностей на саморегулювання. Він допомагає розкрити взаємозв'язки між цими факторами та їх вплив на формування сучасних парадигм саморегулювання в інтернеті (підрозділ 3.1).

Метод структурного аналізу використовується для дослідження та розуміння взаємодій, процесів та елементів, пов'язаних із саморегулюванням в інтернет-сфері (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2), впливу економічного розвитку на саморегулювання, аналізу різних галузей та контекстів, включаючи політику, медицину і інформаційні технології (підрозділ 2.2).

Передбачається використання історико-правового методу, за допомогою якого проаналізовано особливості формування концепту саморегулювання цивільних відносин з початку його виникнення на рівні звичаєвого права до функціонування в інтернеті (підрозділ 2.1). Порівняльно-правовий метод надав змогу порівняти різні підходи до розуміння саморегулювання та їх еволюцію у вітчизняній та зарубіжній науці та практиці (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3). Формально-логічний метод використаний при визначенні ознак саморегулювання як джерела права, як регулятора цивільних відносин офлайн та онлайн, визначення особливостей локусу саморегулювання (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1, 3.2). З використанням формально-юридичного методу надано визначення понять саморегулювання цивільних відносин, локусу саморегулювання (підрозділ 2.3), правил користування веб-ресурсами та їх складових (підрозділ 3.2). Теоретико-прогностичний метод дозволяє припустити можливий вектор розвитку наукових досліджень концепту саморегулювання. Розглядаються особливості саморегулювання в онлайн-середовищі та його роль у вирішенні сучасних суспільних і юридичних проблем в технологічному середовищі, включаючи нові технології, такі як блокчейн та штучний інтелект (підрозділ 3.3).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові праці українських та зарубіжних учених щодо вивчення проблем саморегулювання в галузі загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, господарського права, ІТ-права. Серед вчених, наукові погляди щодо саморегулювання яких мали значний вплив на поточне дослідження, варто виділити Погрібного С.О., Гончаренко О.М., Васильєва В.В.

Нормативною основою дослідження є Цивільний кодекс України, інші нормативно-правові акти України, окремих зарубіжних країн, наддержавних утворень.

Емпірична база дослідження включає аналіз конкретних норм саморегулювання інтернет-платформ, соціальних мереж, статистичних даних щодо цивільних відносин в інтернеті, історичні дані та інші фактичні матеріали, які використовуються для підтвердження і підсилення теоретичних висновків дослідження саморегулювання в інтернеті.

Наукова новизна одержаних результатів. У роботі вперше на рівні дисертаційного дослідження розглядається саморегулювання в межах цивільного права як окремий вид регулювання в мережі інтернет.

Як наслідок наукової роботи було отримано наступні результати, які мають наукову новизну:

вперше:

- здійснено аналіз волонтерської діяльності та її саморегулювних аспектів в онлайн сфері та в офлайн-діяльності . Зроблено висновок про те, що волонтерство є важливою частиною дослідження саморегулювання як складного та актуального правового явища в сучасному праві, надано визначення саморегулювання волонтерської діяльності, визначено рівні саморегулювання волонтерської діяльності, надано авторські визначення онлайн-волонтерству та офлайн-волонтерству, виокремлено цілі саморегулювання волонтерської діяльності;
- здійснено комплексний аналіз на конкретних прикладах історичного розвитку саморегулювання саме цивільних відносин в Україні та в світі, виокремлено ознаки еволюції саморегулювання;
- надано визначення поняттю саморегулювання цивільних відносин в інтернеті, виокремлено його ознаки в онлайн-сфері;
- здійснено порівняльний аналіз стану розвитку саморегулювання в зарубіжних країнах в сферах, де використовуються ІТ-технології, та в сферах, де їх використання обмежено, зроблено висновок про особливості функціонування саморегулювання залежно від сфери застосування;
- введено до правової науки поняття "локус саморегулювання", надано його визначення, проаналізовано ознаки як на загальному рівні, так і в інтернеті;
- визначено правила користування веб-ресурсами як норми саморегулювання, надано визначення поняття правил користування веб-ресурсами, виокремлено їх види та детально проаналізовано на конкретних прикладах;
- здійснено авторський аналіз метавсесвіту, окремих видів криптовалют, штучного інтелекту як векторів подальшого розвитку саморегулювання цивільних відносин в інтернеті

удосконалено:

- поняття права, з урахуванням саморегулювання як джерела права. З цієї точки зору, право визначено як сукупність норм, які формуються суб'єктами нормотворення та санкціонуються ними або іншими уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин. класифікацію видів саморегулювання;
- визначення поняття саморегулювання цивільних відносин, виокремлення його ознак;
- розуміння етапів саморегулювання: подання на розгляд, ідентифікації проблеми, прийняття рішення, впровадження та оцінки, надана детальніша їх характеристика;
- розмежування поняття самоорганізації та саморегулювання на прикладі волонтерської діяльності в інтернеті. Визначено, що саморегулювання визначає, як система функціонує і взаємодіє з іншими частинами, а самоорганізація вказує на здатність системи або групи людей

об'єднуватися та встановлювати власні структури та правила без зовнішнього втручання;

- підходи до розуміння віртуальної власності, NFT та онлайн-ігор як прикладів саморегулювання в інтернеті;

дістало подальшого розвитку:

- теза про аспект легітимації права, що є важливим при розгляді саморегулювання. Якщо саморегулювання отримує легітимацію та визнання соціальним співтовариством, яке включає різні зацікавлені сторони, то це може забезпечити дієвість його механізму та взаємодії з іншими правовими інструментами;
- концепція метамодерну в праві. Зазначено, що метамодерн, як нова система поглядів та практик, також може відображати ідеї саморегулювання. Саморегулювання може виступати як новий шлях у правовій сфері, що дає змогу виходити за межі традиційних форм регулювання та впроваджувати інноваційні підходи до контролю та управління суспільними процесами;
- положення про онлайн-вирішення спорів як способу забезпечення функціонування норм саморегулювання;
- тези про самозахист прав користувачів в інтернеті, виокремлено вплив самозахисту на ефективність саморегулювання в онлайн-сфері.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, які сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

- науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження здатності саморегулювання бути ефективним та автономним регулятором суспільних відносин, можливості визначення саморегулювання як ознаки цивільного права, що відкриває нові горизонти для подальших досліджень саморегулювання та його дії в приватноправовому просторі;
- правотворчій діяльності – при підготовці змін і доповнень до чинного законодавства України, розробки єдиного нормативно-правового акта у сфері саморегулювання, для розробки та вдосконалення норм саморегулювання в інтернеті;
- правозастосовній діяльності – для аналізу ефективності норм саморегулювання, як рекомендації для використання саморегулювання в інтернеті, для удосконалення практики вирішення спорів онлайн;
- навчальному процесі – для розробки навчальних курсів та навчальних матеріалів, наукових робіт з дисциплін: “Загальна теорія держави та права”, “Цивільне право”, “Цивільне процесуальне право”, “ІТ-право” “Господарське право”, “Господарське процесуальне право” у вищих навчальних закладах, закладах післядипломної освіти.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження підготовлено і обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати дисертаційного дослідження були викладені на наукових, науково-практичних конференціях, інших наукових заходах, а саме: Всеукраїнській науково-практичній онлайн-конференції «Проблеми правового регулювання цивільних

відносин в умовах COVID-19» (м. Одеса, 23 квітня 2020 р.), у Всеукраїнському круглому столі «Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України: проблеми практичної реалізації» (м. Одеса, 25 лютого 2021 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи» (м. Одеса, 25 червня 2021 р.), Всеукраїнському науковому круглому столі «Цивілістичні проблеми інформаційної безпеки в умовах COVID-19» (м. Одеса, 21 червня 2021 р.), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права», (м. Одеса, 25 лютого 2022 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Приватне право в умовах війни», (м. Одеса, 15 листопада 2022 р.), XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна цивілістика: Тенденції розвитку права під час воєнного стану» (м. Одеса, 21 квітня 2023 р.), Міжнародній науково-практичній конференції Міжнародної науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 травня 2023 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати, положення та пропозиції дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у 3 статтях, опублікованих у науковому фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України та 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та інших наукових заходах.

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Вашак В. А. Онлайн вирішення спорів (ODR) як засіб забезпечення норм саморегулювання в інтернеті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 125–127. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/29>.
2. Вашак В. А. Історія правового саморегулювання цивільних відносин в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 100–103. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/21>.
3. Вашак В. А. Локус правового саморегулювання цивільних відносин в інтернеті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 88–91. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/18>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Вашак В.А. Волонтерство як складова приватноправових відносин у боротьбі із COVID-19. *Проблеми правового регулювання цивільних відносин в умовах COVID-19* : матер. всеукр. науково-практичної онлайн-конференції (23 квітня 2020 р.). За заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса, Фенікс, 2020. С. 83-85. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/13061/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%A0%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%2012.06.2020_A.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Ващак В. А. Концепція віртуальної власності в рамках оновлення Цивільного кодексу України. *Офіційна концепція оновлення Цивільного кодексу України : проблеми практичної реалізації* : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 25 лютого 2021р.) за заг. ред. Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової. Одеса, Фенікс, 2021. С. 45-47. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15832>
6. Ващак В. А. Значення nft (невзаємозамінних токенів) для еволюції цивільно-правового регулювання. *Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 черв. 2021 р.) за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса, Фенікс, 2021. С. 67-69. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15873>
7. Ващак В. А. Самозахист персональних даних в Інтернеті. *Цивілістичні проблеми інформаційної безпеки в умовах COVID-19* : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 21 черв. 2021 р.) за заг. ред. д.ю.н., проф. Є. О. Харитонова, д.ю.н., проф. І. В. Давидової. Одеса, Фенікс, 2021. С. 30-32. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/15891>
8. Ващак В.А. Міжнародний досвід правового регулювання штучного інтелекту: від саморегулювання до законотворення. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали міжнародної науково - практичної конференції м. Одеса, 25 лютого 2022 р. редкол. В.П. Маковій та ін. Одеса, ОДУВС, 2022. С. 54-56. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1844d716-672e-489b-b928-a30990e8f833/content>
9. Ващак В. А. Межі саморегулювання цивільних відносин в метавсесвіті *Приватне право в умовах війни* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 15 листопада 2022 р.) за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонова, д. ю. н., проф. І. Давидової; НУ «ОЮА». Одеса, Фенікс, 2022. С. 132-135. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/25137>

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційне дослідження є самостійною завершеною науковою роботою, що закладає основи теоретичного осмислення саморегулювання цивільних відносин в інтернеті. Дисертація вносить важливий внесок в розуміння та використання саморегуляції як джерела права та засобу соціального регулювання. Вона розкриває нові перспективи для розв'язання сучасних соціальних та правових проблем в умовах стрімкого технологічного розвитку та сприяє більшій ефективності та гнучкості в цьому процесі.

Сформульовані в роботі положення та теоретичні розробки ґрунтуються на особистому досвіді автора та критичному аналізі наукової літератури.

В межах роботи над статтею «Онлайн вирішення спорів (ODR) як засіб забезпечення норм саморегулювання в інтернеті»:

Зроблено висновок, що інтернет пропонує унікальні можливості для нових способів вирішення спорів щодо цифрового контенту, яким може бути фактична публікація чи спірний коментар, або скарга до адміністратора сайту щодо обробки такого повідомлення чи коментаря.

Онлайн-вирішення спорів (ODR) відноситься до механізмів, які сприяють вирішенню спорів онлайн без залучення державних чи наддержавних інституцій. ODR все частіше використовується підприємствами та

споживачами для вирішення конфліктів, що виникають внаслідок онлайн-транзакцій. ODR по суті охоплює всі способи вирішення спорів між сторонами з належним рівнем управління, включаючи переговори, медіацію та арбітраж. ODR вважається бізнес-рішенням для ефективного та недорогого вирішення спорів щодо транскордонних онлайн-відносин, що дозволяє уникнути громіздких судових процесів, відповідно до чинного законодавства.

Визначено, що вирішення суперечок в режимі онлайн є особливо корисним, коли немає офіційного договору, який визначає правовідносини та встановлює зобов'язання щодо вирішення спору відповідно до визначеної сторонами юрисдикції, а суспільні відносини регулюються за допомогою норм саморегулювання. Саме ODR є своєрідним заміником судової влади в саморегулювальних інтернет-відносинах.

В межах роботи над статтею «Історія правового саморегулювання цивільних відносин в Україні» зроблено наступні висновки:

Стан розвитку саморегулювання прямо залежить від рівня прав та свобод, якими володіють учасники саморегулювання. Так, наприклад в період козацтва, в час розвитку січової демократії, саморегулювання перебуває в стані розквіту, набуваючи різних форм, а в період поневолення українців російською імперською владою саморегулювальні процеси зводяться до мінімуму.

Уніфікація правових підходів на основі аналізу норм минулого відіграє важливу роль для створення транснаціональних саморегулювальних норм в інтернет-просторі. Відродження традицій договірного права має наслідком активне саморегулювальне нормотворення. Створюються умови для реалізації принципу диспозитивності саме через самостійне створення учасниками цивільних відносин норм, виконання яких гарантується крім них і державою за допомогою системи нормативно-правових актів та національних судів, арбітражів, інших способів не заборонених законом.

В межах роботи над статтею «Локус правового саморегулювання цивільних відносин в інтернеті» зроблено наступні висновки:

Локус правового саморегулювання цивільних відносин в інтернеті – це правове положення суб'єктів саморегулювання в інтернет-просторі, що визначає їхню здатність самостійно встановлювати дієві норми та правила, регулюючи цивільні відносини в цифровому середовищі. Аналіз локусу правового саморегулювання цивільних відносин в інтернеті відіграє важливу роль у забезпечення ефективної онлайн-діяльності. За допомогою цього поняття визначається здатність суб'єктів саморегулювання самостійно встановлювати правила, процедури та норми для регулювання своїх відносин, що сприяє ефективності та результативності регулювання.

Локус правового саморегулювання цивільних відносин в інтернеті є складним та багатограним феноменом. Він постійно розвивається та змінюється, що пов'язано з розвитком технологій та змінами в правовому середовищі. Це важливий інструмент регулювання цивільних відносин в інтернеті, який сприяє ефективній та результативній діяльності, а також захисту прав і свобод людини в онлайн-сфері. Він сприяє формуванню ефективних механізмів вирішення спорів та конфліктів. Розуміння поняття та ознак локусу правового саморегулювання допоможе покращити процес саморегулювання

цивільних відносин та забезпечити стійке функціонування правової системи в Україні та світі.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р., № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 та рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 14 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Ващака В.А. до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення щодо результатів дисертаційного дослідження Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ващака

Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації Ващака Владислава Анатолійовича на тему: «Саморегулювання цивільних відносин в інтернеті», зокрема:

Голова ради – Давидова Ірина Віталівна, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Калітенко Оксана Михайлівна – к.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційні опоненти:

Жорнокуй Юрій Михайлович – д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ;

Маковій Віктор Петрович - к.ю.н., доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Додаток: на 7 стр. (Відомості про членів спеціалізованої вченої ради для захисту дисертацій)

Головуючий на засіданні:

д.ю.н., професор,

зав. кафедри цивільного прав

Євгеній ХАРИТОНОВ